

УДК 378.147:371.134

С. М. ХАТУНЦЕВА

кандидат педагогічних наук, доцент
Бердянський державний педагогічний університет

ПРОБЛЕМА САМООРГАНІЗАЦІЇ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ В МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГОТОВНОСТІ ДО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ

У статті проаналізовано науково-теоретичне підґрунтя проблеми самоорганізації майбутніх педагогів. Розглянуто самоорганізацію студента в більш широкому та більш вузькому сенсі. З'ясовано сутність самоорганізації студентів у процесі формування в них готовності до самовдосконалення на засадах індивідуалізації професійної підготовки. Уточнено функції самоорганізації в процесі формування в майбутніх учителів готовності до самовдосконалення.

Ключові слова: майбутній учитель, самовдосконалення, самоорганізація, готовність до самовдосконалення.

Сучасні тенденції розвитку вищої освіти зумовлюють необхідність обґрунтованих змін у вирішенні проблем педагогічної освіти. Забезпечення шкіл кваліфікованими педагогічними кадрами є одним із важливих чинників, що впливають на якість освіти в країні. Майбутній учитель має бути готовим до самовдосконалення. Оскільки самоосвіта, саморозвиток і самовиховання є складовими самовдосконалення вчителя, особливої актуальності набуває проблема самоорганізації студента. Майбутній учитель, відчувачи відповідальність за професійну поведінку, усвідомлюючи необхідність цілеспрямованих дій, має бути здатним діяти відповідно до педагогічної ситуації, проявляючи активність та ініціативу.

Аналіз наукового фонду засвідчив, що вчені дослідили різні аспекти ефективної самоорганізації: самоорганізація навчальної діяльності учнів і студентів (С. Амірова, Т. Бабко, О. Малихін, Г. Михайленко, П. Підкасистий, В. Ястребова); самостійна навчально-пізнавальна діяльність (Л. Аристова, М. Солдатенко); взаємозв'язок самоорганізації та мотивації навчальної діяльності, самоконтролю (Г. Коган, Я. Устинова); самоорганізація професійної діяльності як основи професійного зростання педагога (Н. Дуднік, Н. Мирончук); взаємозв'язок підвищення мотивації студентів до самостійної навчальної діяльності та формування вмінь самоорганізації (Т. Мунтян, В. Якунін); керування самостійною роботою студентів у вищих навчальних закладах (С. Капран, А. Шевченко, Н. Шевченко); формування готовності майбутнього вчителя (О. Демченко, Т. Козловська, В. Котова).

Аналіз наукових праць із самоорганізації педагога дає підстави свідчити, що на сьогодні чимало аспектів означеної проблеми ґрунтовно осмислені науковцями. Проте відсутні розробки щодо вивчення проблеми самоорганізації майбутніх учителів у процесі формування в них готовності до самовдосконалення на засадах індивідуалізації професійної підготовки.

Метою статті є дослідження сутності самоорганізації майбутніх учителів у процесі формування в них готовності до самовдосконалення на засадах індивідуалізації професійної підготовки.

Основні завдання: проаналізувати науково-теоретичне підґрунтя проблеми самоорганізації майбутніх учителів у процесі формування в них готовності до самовдосконалення; з'ясувати сутність самоорганізації майбутніх учителів у процесі формування в них готовності до самовдосконалення на засадах індивідуалізації професійної підготовки.

Готовність до самовдосконалення визначаємо як інтегроване, динамічне утворення особистості майбутнього вчителя, що передбачає його саморозвиток та самореалізацію шляхом подолання бар'єрів самоосвіти та самовиховання; результат його підготовки, що базується на формуванні потреби в професійному самовдосконаленні, на основі теоретичних знань, практичних умінь, особистісних якостей та рефлексії. Одним із чинників формування в майбутніх учителів готовності до самовдосконалення в процесі професійної підготовки є самоорганізація студента.

Самоорганізацію розглядають як процес структурування системи, скерований зсередини. Він відбувається через дію її складових [22]. Філософський концепт заснований на теорії самоорганізуючих систем, він тісно пов'язаний з діалектичними принципами матеріальної єдності змісту, з теорією саморуху та саморозвитку матерії. Властивостями самоорганізації є цілеспрямованість, активність [20]. Самоорганізуючі системи характеризуються можливістю декількох варіантів розвитку системи, є відкритими, тобто здатні до змін обміну речовин, енергії, інформації. Такі системи когерентні, тобто в масштабі всієї системи виявляється узгодженість взаємодії елементів. Отже, нелінійність, відкритість і когерентність забезпечують цілісність, що перебуває в динамічній рівновазі [5, с. 811].

Сутність самоорганізації розглядають із таких позицій: 1) процес самозародження організації як виникнення деякої сукупності цілісних об'єктів визначеного рівня нової цілісної системи з особливими закономірностями; 2) процеси, які допомагають підтримувати відповідний рівень організації, враховуючи зміни зовнішніх і внутрішніх умов функціонування останньої; 3) вдосконалення й саморозвиток систем, що здатні накопичувати та використовувати сукупність знань, навичок, набутих під час спостережень, переживань, минулий досвід [24, с. 591]. Інші вчені вважають самоорганізацію усвідомленою сукупністю мотиваційно-особистісних властивостей, які узгоджуються з індивідуальними особливостями суб'єкта, оптимально втіленими в прийомах і результаті діяльності. Різномірні властивості особистості, що об'єднують категорії самосвідомості діяльності визначають стратегію діяльності суб'єкта, що виступає в ролі інтегрального чинника самоорганізації. Структурними компонентами самоорганізації вважають мотиви, стиль діяльності, самопізнання як сукупність самооцінок основних властивостей [12]. Дослідники доводять, що самоорганізацією є система певних навичок, що сприяють оптимізації праці тих, хто

навчається, й удосконалює процес самоосвіти, самовиховання, саморозвитку [14]. Основними компонентами самоорганізації, на думку О. Ішкова, є цілепокладання, аналіз ситуації, планування, самоконтроль, корекція та особистісний компонент (вольові зусилля). Автор зазначає, що кожен елемент за складом і послідовністю відображає структуру всього процесу самоорганізації, складається із сукупності міні-процесів [7].

Проблема формування готовності майбутнього вчителя до самовдосконалення тісно пов'язана з індивідуалізацією професійної підготовки. Вважаємо, що навчально-пізнавальна діяльність передбачає врахування індивідуальних особливостей учасників педагогічного процесу, таких як самостійність, критичність, гнучкість, глибина, широта, послідовність, швидкість, інтелект, розвиток здібностей.

Вивчаючи проблему самовдосконалення на засадах індивідуалізації, необхідно звернути увагу на особистісну самоорганізацію. Під особистісною самоорганізацією розуміють уміння організовувати себе, свій час та дії; вміння організовувати власні ресурси; процес зміни життєвих стереотипів, відпрацювання необхідних умінь для дій, контроль дій [10]. Л. Фалеєва доводить, що самоорганізацією є діяльність і здатність особистості, пов'язані з умінням організовувати себе, які проявляються в цілеспрямованості, активності, обґрунтованості мотивації, плануванні своєї діяльності, самостійності, швидкості прийняття рішень і відповідальності за них, критичності оцінки результатів власних ефектів, почутті відповідальності [23, с. 267]. Вчені [9] вважають, що самоорганізація особистості є процесом упорядкування та активізації якостей, необхідних для оптимальної реакції на виклики зовнішнього світу, а особистісні характеристики детермінують самоорганізацію як психологічну якість. Дослідники пов'язують розвиток здібностей індивіда зі здатністю до спільної діяльності. К. Абульханова-Славська зауважує, що самоорганізація є здатністю, яку розвиває в собі індивід з метою стати учасником громадської організації. Спільна діяльність сприяє розвитку здатності до самоорганізації [1, с. 74]. Вчені вказують на зв'язок самоорганізації та розвитку. Так, С. Кульневич наголошує, що обов'язковою умовою розвитку є самоорганізація, яка не може бути пов'язана системою ззовні. Учасники освітнього процесу повинні усвідомлювати в якості внутрішніх ресурсів такі структури свідомості, як критичність, мотивування, рефлексія, колізійність, опосередкована автономність [15, с. 106]. Інші вчені вважають, що самоорганізація – це вміння проектувати свою діяльність, стимулювати актуалізацію своїх можливостей, контролювати, аналізувати та здійснювати корекцію своєї діяльності, моделювати майбутню діяльність, визначати її структуру та етапи [17]. Суть самоорганізації діяльності вчені вбачають у системі здібностей і вмінь мобілізації можливостей особистості для досягнення особистісно або суспільно значущої мети, які дають можливість тому, хто навчається, бути суб'єктом власної навчальної діяльності. Остання передбачає виявлення й активізацію суб'єктом власних психофізіологічних здібностей і можливостей для

здійснення цілеспрямованої діяльності [16]. О. Тесленков доводить, що самоорганізацією є процес упорядкованої діяльності, що характеризується здатністю особистості усвідомлено й цілеспрямовано здійснювати саморозвиток з метою вирішення особистісно значущих завдань [21].

Узагальнюючи вищезазначене, можна стверджувати, що самоорганізація здійснюється з метою самовдосконалення особистості та базується на таких принципах: 1) функціонування (нестача інформації оптимально поповнюється обробкою даних, що постійно надходять); 2) добровільності та вмотивованості при залученні до здійснення заходів з формування готовності майбутніх учителів до самовдосконалення; 3) комплексного підходу до вирішення завдань самовдосконалення; 4) створення системи раціонального розподілу часу, навчального навантаження на засадах індивідуалізації навчання; 5) зменшення ймовірності виникнення непереборних педагогічних перешкод і мінімізація їх наслідків.

Студентство характеризують як певну мобільну групу, метою діяльності якої є засвоєння за спеціально організованою програмою соціально-професійних ролей. Студента необхідно підготувати до виконання таких важливих соціальних функцій, як професійних, культурологічних, громадсько-політичних тощо. При цьому майбутній фахівець має проявити самостійність у вирішенні когнітивних завдань, гнучкість, чіткість [3, с. 30]. Самостійність як якість особистості має значення у формуванні в майбутніх учителів готовності до самовдосконалення, оскільки передбачає наявність у студента вмінь ставити цілі та реалізовувати їх самотужки. Розглядаючи самоорганізацію студента, вчені останню трактують як упорядковану сукупність цілей і мотивів саморозвитку, навичок самоконтролю та саморегуляції психічних станів, здібностей до самоаналізу й адекватної самооцінки, що переважно самостійно та цілеспрямовано формується й розвивається в процесі фахової підготовки у вищій школі [2, с. 61]. Розглянемо сутність навчальної та пізнавальної діяльності особистості.

Вивчаючи самоорганізацію навчальної діяльності, М. Реунова зауважує, що цей процес передбачає впорядковану, усвідомлену діяльність, що спрямовується цілями та цінностями професійно значущої навчальної роботи, яка здійснюється системою вольових та інтелектуальних дій, адекватних ціннісним орієнтаціям студентів [19]. На інтегративності здатності суб'єкта до навчання наголошує Н. Рибаківа, яка вважає, що самоорганізація втілена в усвідомлюваних особливостях волі, мотивах навчання, в стилі навчальної діяльності, яких набуває суб'єкт у процесі діяльності, що організовується педагогом та відбувається під його керівництвом [20]. На зв'язок самоорганізації, самоуправління та самовдосконалення вказує Я. Устинова, яка визначає самоорганізацію навчальної діяльності як діяльність студента, що спонукувана та спрямована цілями самоуправління та самовдосконалення своєї навчальної роботи, здійснювана системою інтелектуальних дій, спрямованих на вирішення завдань самостійної раціональної організації та виконання навчальної праці [22]. Співзвучною є думка

О. Тесленкова, який вважає, що професійна самоорганізація майбутніх учителів фізичного виховання є інтегрально-динамічним утворенням, що спрямоване на активне самостворення себе як педагога й утілено в усвідомленні значущості мотивації, набутті професійних знань, сформованості вмінь і навичок із самоорганізації, самовдосконалення та саморозвитку особистісних якостей, успішному плануванні, контролі й коригуванні самостійної навчальної діяльності та реалізовано в упорядкованості професійного зростання [21, с. 159–160]. Дослідники зауважують, що самоорганізації навчальної діяльності притаманний свідомий характер. Цей процес передбачає організацію та цілеспрямовану зміну особистості студента як суб'єкта навчання. В процесі самоорганізації студент формує внутрішню мету, виробляє ставлення до зовнішніх цілей та чинників. Це сприяє визначенню подальшої поведінки під час практичних дій з метою реалізації поставлених цілей [4, с. 28]. Навчальна діяльність характеризується цілеспрямованістю, впорядкованістю, є сукупністю дій, прийомів, що забезпечують мотиваційну складову цього процесу та активне залучення суб'єктів діяльності до процесу навчання. Така діяльність передбачає визначення викладачем і студентом мети, мотивів, змісту, способів дій, регулювання та контроль за її результатами [5 с. 535]. На зв'язок процесів самовдосконалення та навчальної діяльності вказує І. Зимня, яка стверджує, що навчальна діяльність спрямована на “того, хто навчається, як її суб'єкта – вдосконалення, розвиток, формування його як особистості завдяки усвідомленому, цілеспрямованому присвоєнню ним соціокультурного досвіду в різних видах і формах суспільно корисної, пізнавальної, теоретичної та практичної діяльності. Діяльність того, хто навчається, спрямована на засвоєння глибоких системних знань, опрацювання узагальнених дій та їх адекватне й творче застосування в різних ситуаціях” [6, с. 193]. Цю думку поділяють і інші вчені. Так, Г. Коган описує навчальну діяльність того, хто вчиться, як процес усвідомленої, цілепокладальної, самокерованої діяльності, в результаті якої відбувається засвоєння відповідних для цього знань, умінь, способів дії, вирішуються навчально-пізнавальні завдання [11].

Пізнавальну діяльність О. Венгер характеризує як свідоме виявлення активності індивіда, спрямоване на пізнання навколишньої дійсності, що здійснюється впродовж усього життя, в усіх видах діяльності та соціальних відносин. Метою пізнавальної діяльності є отримання інформації про невідоме для людини для того, щоб у подальшому встановити зв'язок із відомим та віднайти нові способи, механізми подолання проблем [3, с. 16]. Складний процес пізнання потребує напруженої нервової праці, ефективною розумовою діяльністю, результатом якої є складання нових планів, аналіз і синтез інформації [3, с. 17]. Вчений зауважує, що змістом пізнавальної діяльності є знання, які були отримані й перероблені за допомогою пізнавальних процесів.

Отже, дослідники розрізняють поняття “навчальна діяльність” і “пізнавальна діяльність”.

Оскільки діяльність майбутнього вчителя спрямована на усвідомлення та максимальне засвоєння навчального матеріалу, доцільно говорити про самоорганізацію навчально-пізнавальної діяльності студента.

І. Гук, вивчаючи самоорганізацію навчально-пізнавальної діяльності студентів, характеризує її як свідому діяльність майбутніх фахівців, пов'язану з умінням організовувати себе в процесі навчання, яка проявляється в цілеспрямованості, активності, усвідомленій мотивації, плануванні своєї діяльності, самостійності, швидкості прийняття рішень і відповідальності за них, критичності оцінки результатів своїх дій, почутті обов'язку [4, с. 9–10]. Дослідниця виокремлює мотиваційно-цільовий, організаційно-проектувальний, операційно-виконавчий, оцінно-регулятивний компоненти, користується психологічним, особистісним та компетентнісним критеріями та показниками ефективності самоорганізації навчально-пізнавальної діяльності студентів [4, с. 9]. Автор зауважує, що навчально-пізнавальна діяльність студента сприяє самоорганізації майбутнього фахівця, ґрунтується на позитивній мотивації, його особистісних якостях і спрямована на формування особистості студента. Також дослідниця наголошує на тому, що ефективність навчання криється у власних настановах студента та залежить від його зусиль. При цьому майбутнього фахівця необхідно навчити самостійно організовувати власну навчально-пізнавальну діяльність, адже від цього залежатиме активізація, оптимізація та вдосконалення цієї діяльності [4, с. 28]. Поділяємо думку І. Гука [4, с. 13], що дефініція “навчальна діяльність” передбачає діяльність і студента, і викладача. “Пізнавальна діяльність” вимагає розгляду сукупності психічних процесів: відчуття, сприйняття, уваги, пам'яті, уяви, мислення, мовлення, зумовлених сукупністю вроджених і набутих форм поведінки, що забезпечують адекватний контакт організму з навколишнім середовищем. Також важливими є емоційний та вольовий компоненти. В процесі підготовки майбутнього вчителя застосовують пізнавальні завдання, які мають не абияке семантичне навантаження, різне співвідношення предметно-дійових, перцептивно-образних і поняттєвих складових. Тобто в процесі наочно-дійового, наочно-образного, абстрактного мислення майбутній фахівець стикається з необхідністю вироблення певного алгоритму дій, певних умінь самоорганізації залежно від поставленого завдання та діяти відповідно до вимог кожної конкретної ситуації. Крім того, навчально-пізнавальна діяльність вимагає від майбутнього фахівця уявлення повної картини того, що має відбутися, певного результату. Для цього студент має чітко бачити кінцеву та проміжні цілі, спрогнозувати їх із можливістю корекції на кожному етапі виконання завдання, здійснюючи самоконтроль, наголошує І. Гук [4]. Таким чином, самоорганізація навчально-пізнавальної діяльності майбутнього вчителя передбачає глибоке усвідомлення шляху пізнання, реалізацію творчої пошукової діяльності для задоволення пізнавальної потреби та інтеріоризацію результатів процесу цілеспрямованого, активного відображення дійсності в свідомості студента.

Дослідники зауважують, що в процесі самоорганізації навчально-пізнавальної діяльності в студентів формуються вміння й особистісні якості, які впливають на якість навчання майбутніх фахівців [4, с. 3]. Учені зазначають, що вища школа орієнтована на вирішення конкретних дидактичних завдань, таких як пошук знань, їх осмислення й закріплення; формування та розвиток практичних навичок, інтелектуальних, організаторських, гностичних умінь [18, с. 6]. П. Підкасистий наголошує на необхідності подальшого узагальнення й систематизації знань у процесі просування від нижчої до вищої сходинки свого становлення як фахівця [18, с. 6]. Отже, діяльність студента є свідомою та передбачає поетапну пізнавальну активність майбутнього фахівця на шляху до професійного самовдосконалення.

Вчені зауважують, що навчально-пізнавальна діяльність студента є діяльністю суб'єкта навчання й містить основні компоненти (мотиви, мета, дії, результат) будь-якої діяльності. Діяльність відбувається завдяки основним актам: орієнтовним, виконавчим і контрольним. Перші дають змогу отримати знання про те, як здійснювати дії, інші призначені для отримання знань про те, як здійснювати перетворення, а останні необхідні для регуляції та корекції виконавчих операцій шляхом зіставлення зразків, що представлені в знаннях про дії з перебігом виконавчих актів [4, с. 29]. В. Львович стверджує, що самоорганізація є процесом, упродовж якого вдається самостійно утворити вміння організовувати навчальну діяльність, зауважує, що його складовими є цілепокладання, мотивація, рефлексія, корекція [17]. Співзвучною до вищезазначеної думки є позиція О. Камалетдиной, яка виокремлює в структурі самоорганізації навчальної діяльності такі складові, як: цілепокладання, аналіз ситуації, планування, вольова регуляція й виконання планів, самоконтроль, самооцінка та самокорекція, об'єднує в орієнтувально-цільовий, теоретико-діагностичний, проектувально-конструювальний, технологічний, оцінно-рефлексивний, корегувальний блоки [8]. У дисертаційному дослідженні І. Гук виокремлює в структурі самоорганізації навчально-пізнавальної діяльності студентів медичного коледжу такі компоненти: мотиваційно-цільовий, організаційно-проектувальний, операційно-виконавчий та оцінно-регулятивний. Дослідниця наголошує, що перший компонент характеризується формуванням цілей власної самоорганізації, формулюванням завдань діяльності, визначенням цільової спрямованості студентів до усвідомлення змісту цієї діяльності й очікуваного результату [4, с. 38]. Другий компонент дає змогу визначити зміст самоорганізації, планувати процедуру самоорганізації навчально-пізнавальної діяльності й моделювати відповідні процеси [4, с. 41]. Наступний компонент передбачає виконання студентом навчальних завдань, проектів, самоосвіту [4, с. 42]. Тобто операційно-виконавчий компонент представлений сукупністю знань і вмінь, необхідних для здійснення самоорганізації майбутніми фахівцями. Їм необхідно оволодіти знаннями з планування, засобів здійснення самоорганізації навчально-пізнавальної діяльності, джерел поповнення інформації, психологічної структури особистості

та її якості, фізіологічні та гігієнічні знання, способи самодіагностики й самовиховання як засоби самовдосконалення особистісних якостей [4, с. 43]. Серед умінь, які необхідні для успішної самоорганізації, виокремлюють навчально-інтелектуальні, навчально-інформаційні, навчально-організаційні, рефлексивно-оцінні вміння. Останній компонент базується на отриманні зворотної інформації про перебіг та результати навчально-пізнавальної діяльності, забезпечуючи саморегуляцію процесом розвитку самоорганізації з боку студента [4, с. 48].

Досліджуючи самоорганізацію навчально-професійної діяльності студента, вчені наголошують, що така діяльність спонукається й спрямовується цілями самоврядування й саморегулювання своєї професійно значущої навчальної роботи, здійснювана системою інтелектуальних дій, спрямованих на вирішення завдань самостійної раціональної організації та здійснення своєї навчальної праці [13]. Досліджуючи проблему культури самоорганізації особистості студента, А. Килівник визначає її як “інтегроване особистісне утворення, що виявляється в усвідомленому ставленні до успішності власної діяльності, готовності до самостійного ефективного її здійснення, умінні планувати свою діяльність, організувати себе, а також у здатності виконувати свідому роботу над собою з метою всебічного розвитку, удосконалення рис характеру та здібностей, необхідних учителю початкових класів для підвищення рівня власного професіоналізму” [9, с. 44]. Отже, самоорганізація навчально-пізнавальної діяльності майбутнього вчителя сприяє формуванню та усвідомленню мети власної діяльності, її плануванню, корекції, здійсненню рефлексії.

Узагальнюючи вищезазначене, можна стверджувати, що основними завданнями самоорганізації майбутнього вчителя є: збір та аналітичне опрацювання інформації про засоби самовдосконалення педагога; прогнозування та оцінка власної навчально-пізнавальної діяльності; здійснення самоконтролю власної діяльності із самовдосконалення; вміння виявляти та долати бар’єри самоосвіти та самовиховання; виявлення та розвиток власних індивідуальних особливостей, що сприяють розкриттю потенційних можливостей особистості майбутнього вчителя; своєчасне реагування на зміни суспільно значущої мети; невідкладна ліквідація прогалин у власній навчально-пізнавальній діяльності та орієнтація на активізацію та оптимізацію подальшої професійної поведінки.

Висновки. Отже, вчені розглядають самоорганізацію студента в більш широкому та більш вузькому сенсі. Так, у широкому – як самостійну організацію власної діяльності, поведінки студента під час навчання у вищому навчальному закладі. У вузькому – як упорядковану, свідому відрефлексовану діяльність майбутнього фахівця, яка проявляється в цілеспрямованості, активності, усвідомленій мотивації, спрямована на засвоєння педагогічних цінностей, у результаті чого відбуваються позитивні якісні зміни особистості, засвоєння передового педагогічного досвіду та підвищується результативність всього навчально-виховного процесу. До механі-

змів самоорганізації належать: потреба, мотиви, переживання, самооцінка (внутрішні механізми), спеціально організована діяльність, яка викликана інтересом, заохоченням, навіюванням, наполегливим проханням (зовнішні механізми). Самоорганізація має декілька функцій: раціональний розподіл часу на працю та відпочинок, набуття та накопичення нових знань і вмінь, сприяння творчій роботі, усунення недоліків спілкування, гармонізація особистості, самопрограмування, що забезпечує здійснення власного прогнозу щодо ефективності самовдосконалення майбутнього вчителя.

Проведене дослідження не претендує на всебічне вирішення проблеми й не вичерпує всіх аспектів окресленої теми. Перспективи подальших розвідок цього напрямку вбачаємо у визначенні та обґрунтуванні педагогічних умов формування професійної самоорганізації на засадах індивідуалізації навчання.

Список використаної літератури

1. Абульханова-Славская К. А. Деятельность и психология личности / К. А. Абульханова-Славская. – Москва : Наука, 1980. – 335 с.
2. Афанасьева Н. А. Самоорганизация – фактор успешности учебной деятельности / Н. А. Афанасьева // *Фундаментальные исследования*. – 2008. – № 2. – С. 60–61.
3. Венгер О. П. Психолого-педагогічні особливості розвитку пізнавальної діяльності студентів вищого навчального закладу : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / О. П. Венгер. – Острог, 2014. – 225 с.
4. Гук І. П. Самоорганізація навчально-пізнавальної діяльності студентів медичних коледжів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09 / І. П. Гук. – Харків, 2016. – 247 с.
5. *Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; голов. ред. В. Г. Кремень*. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
6. Зимняя И. А. Педагогическая психология : учебник для вузов / И. А. Зимняя. – 2 изд., доп., испр. и перераб. – Москва : Логос, 2003. – 384 с.
7. Ишков А. Д. Связь компонентов самоорганизации и личностных качеств студентов с успешностью в учебной деятельности : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / А. Д. Ишков. – Москва, 2004. – 202 с.
8. Камалетдинова Е. В. Самоорганизация учебной деятельности как фактор становления субъектности старшеклассников в профильном обучении : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Е. В. Камалетдинова. – Москва, 2008. – 30 с.
9. Килівник А. М. Формування культури самоорганізації майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / А. М. Килівник. – Хмельницький, 2015. – 277 с.
10. Климко Н. В. Развитие навыков самоорганизации у будущих экономистов-бухгалтеров в условиях среднего специального учебного заведения : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Н. В. Климко. – Казань, 2009. – 23 с.
11. Коган Г. В. Формирование мотивации и самоорганизации учебной деятельности студентов при изучении курса педагогики : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Г. В. Коган. – Мурманск, 2004. – 146 с.
12. Копейна Н. С. Самоорганизация как важнейшее условие становления профессионалах / Н. С. Копейна // *Социальные и психологические проблемы целевой интенсивной подготовки студентов / под ред. В. П. Трусова*. – Ленинград : ЛГУ, 1989.
13. Котова С. С. Формирование компетенций самоорганизации учебно-профессиональной деятельности студентов вузов : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / С. С. Котова. – Екатеринбург, 2008. – 225 с.

14. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н. В. Кузьмина. – Москва : Высш. шк., 1990. – 119 с.
15. Кульневич С. В. Педагогика личности от концепций до технологий / С. В. Кульневич. – Ростов-на-Дону : Творческий центр “Учитель”, 2001. – 160 с.
16. Логвинова О. Н. Развитие умения самоорганизации учебной деятельности в технологическом образовании школьников : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / О. Н. Логвинова. – Москва, 2014. – 225 с.
17. Львович В. А. Формирование приемов самоорганизации учебной деятельности учащихся старших классов : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / В. А. Львович. – Москва, 2000. – 186 с.
18. Пидкасистый П. И. Организация учебно-познавательной деятельности студентов : учеб. пособ. / П. И. Пидкасистый. – Москва : Педагогическое общество России, 2004. – 112 с.
19. Реунова М. А. Педагогическая технология “тайм-менеджмент” как средство самоорганизации учебной деятельности студента университета : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / М. А. Реунова. – Оренбург, 2013. – 25 с.
20. Рыбакова Н. Н. Педагогическое управление развитием самоорганизации подростков в процессе обучения : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Н. Н. Рыбакова. – Омск, 2004. – 205 с.
21. Тесленков О. Ю. Педагогічні умови формування професійної самоорганізації майбутніх учителів фізичного виховання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / О. Ю. Тесленков. – Одеса, 2017. – 237 с.
22. Устинова Я. О. Формирование умений самоорганизации и самоконтроля учебной деятельности у студентов вузов : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Я. О. Устинова. – Челябинск, 2000. – 191 с.
23. Фалеева Л. В. Организованность и самоорганизация как качество личности: сравнительный анализ понятий / Л. В. Фалеева // Современные проблемы науки и образования. – 2012. – № 4. – С. 266–274.
24. Философский энциклопедический словарь / гл. ред.: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев и др. – Москва : Сов. энциклопедия, 1983. – 840 с.

Стаття надійшла до редакції 03.02.2017.

Хатунцева С. Н. Проблема самоорганизации в процессе формирования у будущих учителей готовности к самосовершенствованию

В статье проанализированы научно-теоретические основы проблемы самоорганизации будущих педагогов. Рассмотрена самоорганизация студента в более широком и более узком смысле. Выяснена сущность самоорганизации студентов в процессе формирования у них готовности к самосовершенствованию на основе индивидуализации профессиональной подготовки. Уточнены функции самоорганизации в процессе формирования у будущих учителей готовности к самосовершенствованию.

Ключевые слова: будущий учитель, самосовершенствование, самоорганизация, готовность к самосовершенствованию.

Khatuntseva S. The Problem of Self-Organization of Formation of Future Teachers' Readiness to Self-Development in the Process of Training

In the article it has been analyzed scientific and theoretical study of the problem of future teachers' self-organization. It has been considered student's self-organization in wider and more narrow sense. It has been discovered the essence of student's self-organization of formation of future teachers' readiness to self-development on foundations of individualization of professional preparation. The functions of self-organization of formation of future teachers' readiness to self-development are detailed.

It has been indicated that the teachers' readiness is integrated, dynamic personality's creation of the future teacher, which provides his or her self-improvement and self-realization thanks for overcoming the barriers of self-education and self-upbringing; the result of his or her preparation, which bases on the formation of necessity in professional self-development, is on the foundation of theoretical knowledge, practical skills, personal quality's and reflexion. It has been emphasized that one of the factors of formation of future teachers' readiness to self-development in the process of training is student's self-organization.

It has been stated that self-organization is performed with the target of personality's self-development and it's based on such principals: 1) the functioning; 2) the voluntary and the motivation in attracting the implementation of measures forming of future teachers' readiness to self-development; 3) the integrated approach to solving the tasks of self-development; 4) the creation of the system of rational time allocation, the studying workload on the foundation of individualization of studying; 5) the reducing of probability of the occurrence of insurmountable pedagogic obstacles and minimization its' results.

It has been mentioned that necessity, motives, the excitement, self-esteem (the internal mechanisms), specially organized activity, which is caused by interest encouragement, suggestion, persistent request (external mechanisms) belong to mechanisms of self-organization. Self-organization has several functions: rational time division for work and rest, acquisition and accumulation of new knowledge and skills, to promote creative work elimination of communication deficiencies, the harmonization of personality, self-programming, which provides the implementation of its own forecast concerning efficiency of future teacher's self-development.

Key words: *the future teacher, self-development, self-organization, the readiness to self-development.*